

# În căutarea limbii universale

de Laura Gheorghiu

“**L**imba este locul de adăpost al ființei. În adăpostul ei locuiește omul. Cei ce gândesc și făuritorii de vers sunt veghetorii acestui adăpost”<sup>1</sup> Limbajul este luntrea spre esențele lucrurilor, spre înțeleșurile și mecanismele lor cele mai tainice. Fie că este vorba despre revelații ori concepte, omul dobândește un limbaj prin care infinitul real i se dez-văluie, făcându-l co-părtaș la misterul devenirii. Ființa are un limbaj propriu prin care își marchează ființarea, iar omul – fiind parte a ființării, modalitate concretă a ei - datorează ființei capacitatea sa de a percepție. În preajma ființei, omul își descoperă facultăți de cuprindere mai vaste decât ar putea concepe în chip rațional, iar aceasta generează însuși sensul existenței sale. “Căci îndoiala poate exista numai acolo unde există întrebare; o întrebare există numai acolo unde există un răspuns, și răspunsul numai acolo unde se poate spune ceva.”<sup>2</sup> Oricare va fi acest răspuns, el va mărturisi pentru un tip de existență: reală, materială ori conceptuală; prezentă ori dezirabilă; articulată ori din specia necunoscutelor. “Gândirea conține posibilitatea situației pe care o gândește. Ceea ce poate fi gândit, este și posibil.”<sup>3</sup>

**A**ceastă convingere își află rădăcinile în practicile omului arhaic, mai precis în magia simpatetică. Rostirea ori performarea unui gând trebuia cu necesitate să ducă la împlinirea aceluși gând. Dacă efectul este unul deja real, el se arată în rostirea ființei susținând semantic, limbajul: “Că de n-ar fi, nu s-ar povesti...” În toate celelalte cazuri, realitatea va fi instituită de cuvânt, pentru că el, cuvântul, prin însăși formularea sa, trădează ordonarea în plan ontologic. Odată ce există, cuvântul poate comunica ceva despre realitatea cu care e pus în legătură. Cum problematica era de ordin existențial, înainte de orice altceva, nivelele de plasare a lucrurilor erau: haosul și ordinea. Prin aceasta, realitatea dobânda un status în lumea de idei, creând certitudinea luării în stăpânire. “Făuritorul de limbă nu era atât de modest încât să creadă că de fapt nu făcea decât să dea lucrurilor denumiri, ci trăia în iluzia că exprimă suprema cunoaștere despre lucruri, prin

cuvinte.”<sup>4</sup> Ceea ce îi interesa era tocmai status-ul amintit, adică rostul unui lucru în intervalul existențial ființă-om.

**S**igur că exigențele cunoașterii actuale ar sugera atributul limitării pentru orice cuvânt ori teorie deja obținută. Prin natura lucrurilor, nici un termen nu poate fi decât cel mult un răspuns aproximativ la întrebarea pusă, deoarece el este rezultat al unei cunoașteri limitate și chiar al unui orizont limitat al căutărilor posibile. Nu poți căuta dincolo de ceea ce crezi că poate exista, adică dincolo de locul presupus al unei soluții așteptate. Răspunsul, chiar dacă transcende aceste limite, nu va trăda aceasta decât atunci când vom fi pregătiți să percepem un *dincolo-de* limitele ce ne sunt proprii. De aceea Umberto Eco avertiza că semnul poate “minți” tocmai pentru că se așteaptă de la el să spună adevărul. În fapt, semnul “minte” pentru că reprezintă un *mai mult* decât putem procesa și pătrunde, un raport de incongruență cu universul referințelor noastre de moment. “Limitele limbajului meu semnifică limitele lumii mele”<sup>5</sup>

**I**ntrebarea cu privire la originile cuvintelor, ale semnelor și simbolurilor s-a pus acum câteva mii de ani dar, de vreme ce timpul care a fost martor acestei geneze nu mai revine – ori nu mai știm noi să-l recunoaștem - nu putem afirma nimic cu precizie. Urmându-l pe Cratylus, de pildă (din dialogul cu același titlu) dar și mitul lui Adam, care a fost pus să dea nume animalelor și lucrurilor din jurul său, deducem că omul deține deja numele, doar că nu reușește să formuleze idei distincte și clare cu privire la ele. Abia în momentul în care lucrurile i se înfățișează în întregul lor, el are posibilitatea – nu întotdeauna fructificată – de a atașa lucrului numele care îi e propriu, probând, prin aceasta, un nivel de cunoaștere. În măsura în care există corespondență între lucru, adică natura sa și limbaj, propoziția este una corectă și enunță un adevăr. Pentru aceasta, individul trebuie să dispună de facultăți reale de cunoaștere intuitivă spre a putea identifica adevărata congruență între lucru și enunț. Nu orice cuvânt poate denumi un lucru, ori nu îi poate identifica adevărata natură. Prin urmare, despre un subiect putem enunța un număr nesfârșit de propoziții dar numai cea care cuprinde exact numele este cea care ne poate îmbogăți

<sup>1</sup> Martin Heidegger, *Scrisoare despre umanism*, în *Repere pe drumul gândirii*, Ed. Politică, București, 1988, pag.297.

<sup>2</sup> Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Ed.Humanitas, București, 1991, enunțul 6.51, s.a..

<sup>3</sup> Idem, enunțul 3.02.

<sup>4</sup> F.Nietzsche, *Omenesc, prea omenesc*, cf. Maria Fürst, Jürgen Trinks, *Manual de filosofie*, Ed.Humanitas, București, 1997, pag.178.

<sup>5</sup> L.Wittgenstein, *op.cit.*, enunțul 5.6.

cunoașterea. și aceasta are loc pentru că, așa cum arată Platon, Descartes ori Leibniz<sup>6</sup>, numele conține în sine toate predicatelor care se pot spune despre un subiect. Din nume urmează a deduce logic ceea ce este și modurile în care este un anume subiect, deci, formularea unor propoziții menite a descrie, defini și explicita un lucru. Ori aceasta, este calea de a îmbogăți cunoașterea! Deducând toate predicatelor pe care le conține tacit un nume, putem adăuga științei noastre, tot ceea ce ne poate oferi lucrul în cauză, adică un univers de discurs încărcat de semnificații și provocări. Și, cu toate acestea, sentimentul pregnant e că nu putem obține o cunoaștere completă. Numeroase nume ne scapă ori nu putem ajunge la identificarea lor. Am pierdut bogăția limbii și, odată cu ea, puterea (*kratos* a lui Cratylus) de a ne construi o lume de înțelesuri. “Platon se arată înclinat să înregistreze o degenerescență survenită prin solemnizare (*tragodein*) și calofilie sau prin voalarea fatală adusă cu sine de trecerea timpului. Că e vorba de o degenerescență de tipul *sărăcirii* sau chiar de una, mai spectaculoasă, de tipul *răsturnării*, nu putem astăzi hotărî. Destul să constatăm că, pe drumul lor de la sursă spre utilizarea cotidiană, cuvintele se subțiază, se subrezesc, tind spre malformație.”<sup>7</sup> În termenii lui Platon, în timpul utilizării lor, termenii ajung să denumească atât de mult forma (exterioară) a lucrului, încât prin clișeizare, ignoră conținutul, nemaitransmițând nimic din ceea ce cu adevărat ar fi trebuit să știm. Pe cale de consecință, cunoașterea noastră se rezumă la un (para)silogism între propoziții purtătoare ale unor conținuturi vagi. Practic, pe măsura trecerii timpului, ne îndepărtăm tot mai mult de starea originară în care sufletul avea cunoașterea Întregului. Acum, se instaurează uitarea și, ceea ce omul poate înțelege reprezintă puținul pe care pereții peșterii sale îi mai permit. Aceasta este – ar spune Wittgenstein – lumea lui, adică lumea puținului conținut în limbajul său, fiecare cuvânt stând pentru cunoașterea unui lucru.

**D**e vreme ce cunoașterea este una fragmentară și interpretată prin grila fiecărui subiect cunoscător, este posibil ca unul și același cuvânt să nu mai aibă același referent. Mai mult, fiecare subiect atașează semnului lingvistic ceea ce a reușit să întrezărească în lumea amintirilor sale. Comunicarea acestor subiecți nu poate fi una de profunzime, de vreme ce fiecare vine spre dia-log cu semnificațiile sale. Acestea nu pot fi transmise celorlalți și de aceea arăta Sf. Augustin faptul că nici un om nu poate fi învățator al altui om<sup>8</sup>. Ceea ce trece de la unul la altul reprezintă mai

degrabă ceea-ce-nu-este obiectul în cauză, adică o nedumerire, o sesizare a golului de ființă din numele care putea sta pentru un lucru și, în fapt, aduce cu sine doar o opinie. Limbile naturale reprezintă, așadar, ansambluri de coduri incomplete, cu ajutorul cărora alcătuim discursuri fragmentare despre o realitate care ne depășește prin complexitatea ei și pe care nu reușim – în epoca postBabel – să o recuperăm.

**L**imba universală este, poate, o denumire improprie. În orice caz, se urmărește a desemna limba în care este cu puțință o cunoaștere universală, adică, o cunoaștere reală a tuturor lucrurilor. De vreme ce noi suntem cei ce dăm numele, înseamnă că avem nevoie de o limbă suficient de bogată ori de fertilă pentru a putea cuprinde în ea, complexitatea realității. “Însă vom vedea că visul unei limbi perfecte sau universale s-a configurat dintotdeauna tocmai ca o reacție la drama dezbinărilor religioase și politice, ori, de asemenea, doar la dificultatea raporturilor economice.”<sup>9</sup> Cu cât neputința de a comunica este mai accentuată, cu atât nevoia de a împărtăși cu cineva *limitele lumii mele* deschizându-mă spre acel cineva, cresc. Căci, pînă la urmă, despre asta se face vorbire în toate tentativele de a stabili o limbă, o teorie, un sistem universal de simboluri: la posibilitatea de a-mi depăși limitele cunoașterii, formulând și *accesând* o “formulă magică”. Aceasta trebuie să fie imună la subiectivisme, la opinii, la pornirile mele (noastre) de a o *utiliza* după conturul de moment al lumii pe care o accept(ăm) ori după ambițiile noastre hermeneutice fără fundament. O formulă de dincolo de puțințele mele dar care, asemeni unei bărci fermecate, să mă treacă pe malul cunoașterii depline, a adevărilor simple și clare, cuprinzătoare și trainice. Adică, a-temporale. Pentru că, atâta vreme cât eu pot influența conexiunile silogismului, cât pînă și premisa inițială *eu sunt capabil de cunoaștere* este o premisă cu potențial subiectiv, concluziile demersurilor noastre nu pot fi decât viciate. *Cum e cu puțință ceva nou?* – întrebare nicasiană – revine cu tărie și cu exigențe sporite.

**S**e deschide, aici, calea lumilor posibile ale limbajului, posibilitatea limbajelor alternative și a logicilor polivalente, dar mai ales, se depășește complexul semanticii! Limbajul se autonomizează în relația sa cu realitatea și își poate construi reguli după interesul creatorului și utilizatorului său de moment. Este cheia unei lumi, aflată în vecinătate cu o infinitate de alte lumi, sub aceeași virtualitate a existenței lor. Limba aceasta universală ar trebui să fie cheia descifrării lumii de-dincolo-de dicționarul meu cotidian, capabilă să genereze o narațiune reală, întemeiată și aflată mai presus de îndoială. (În ce măsură am fi în stare să îi sesizăm și să îi recunoaștem aceste calități, este un alt subiect!).

<sup>6</sup> „Tot ce urmează din ideea sau definiția unui lucru poate fi afirmat ca predicat despre acel lucru.”, idee a lui Descartes, comentată de Leibniz, în *Meditații cu privire la cunoaștere, adevăr și idei*, în „Opere filosofice”, I, Ed. Științifică, București, 1972, pag. 29.

<sup>7</sup> Andrei Pleșu, *Limba păsărilor*, Editura Humanitas, București, 1994, pag. 21.

<sup>8</sup> cf. Sf. Augustin, *De magistro*, Editura Humanitas, București, 1992.

<sup>9</sup> Umberto Eco, *În căutarea limbii perfecte*, Editura Polirom, Iași, 2002, pag. 22.